Muur- en wegresten nabij de Vecht, tussen Boom en Bosch en Vreedenoord, te Breukelen

Henk J. van Es
Griftenstein 19, 3621 XJ Breukelen

Op zaterdagmorgen 18 december 1999 kwam een flinke groep HKB-leden naar het souterrain van het Gemeentehuis voor de excursie van onze Historische Kring naar het weiland van de heer T. Mur. De Dienst Waterbeheer en Riolering van het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht was daar bij het opnieuw inrichten van het terrein op enkele oude muurresten gestuit, die vragen deden rijzen over de vroegere bebouwing.[1]

Na een welkomstwoord door voorzitter Arie Manten vertelde Teun Mur over het project van het Hoogheemraadschap. In het kader van het Restauratieplan voor de Vecht had een vergraving van zijn terrein plaatsgevonden met het doel een gevarieerd leefgebied te creëren voor verschillende soorten vogels, vlinders, vissen en kikkers. Het project bestond uit het verflauwen van de te steile oevers (Afbeelding 1), het aanplanten van kleine bosjes en rietstroken, het graven van een sloot en het aanleggen van een houtwal. Tussen het huis Grigia (Straatweg 78) en de monding van de beek bij het gerestaureerde duifhuis is de Vechtoever verlaagd en is een paaiplaats voor vissen gemaakt (Afbeelding 2). Midden in het weiland is evenwijdig aan de Vecht een brede sloot gegraven, die in de beek uitmondt (Afbeeldingen 3 en 4). Met een deel van de uitgegraven grond, waarin zich veel puin bevond, is een wal gemaakt langs de perceelgrens bij het huis Beekoever (Straatweg 72), waar na beplanting met struiken allerlei vogels een nestplaats kunnnen zoeken. In de toekomst hoopt men er de karekiet en het ijsvogeltje te kunnen waarnemen. Overigens zullen er spontaan wilde plantensoorten kunnen groeien.

Bij deze werkzaamheden zijnn oude fundamenten en muurresten langs de Vechtoever en de beek blootgelegd, waarvan de heer Mur de herkomst wilde weten. Hij toonde een prent van Daniël Stoopendaal uit het begin van de 18e eeuw, waarop Vreedenoord en Boom en Bosch met hun fraaie tuinen en botenhuizen staan afgebeeld.[2] Mur vermoedde, dat de gevonden muurresten van het botenhuis en de walmuren van Boom en Bosch afkomstig waren. Een dateringsprobleem was echter, dat er veel Middeleeuwse bakstenen, zogenaamde kloostermoppen, gevonden werden. Wellicht zijn die van elders aangevoerd, misschien van Nijenrode of Gunterstein, die in 1673 verwoest werden en gedeeltelijk met nieuwe stenen zijn herbouwd.

Henk van Es, die daarna het woord kreeg om iets over de historie van het terrein te vertellen, vond de verklaring van de heer Mur heel aannemelijk. Uit zijn verhaal, dat hieronder breder is uitgewerkt, bleek ook dat in de 18de eeuw op de vindplaatsen wal- en tuinmuren hebben gestaan.

Het gezelschap wandelde vervolgens over de Markt naar het "Laantje van Klein Boom en Bosch" waar Mur nog terloops de plaats van een toegangshek uit de vorige eeuw aanwees. Hij vertelde dat de tuinmuur om het huis en kantoor van Peter Ritmeester enkele jaren geleden opgetrokken werd met door hem op zijn terrein gevonden oude stenen. Mur had daarbij aansluitend in 1998 aan weerszijden van de parkeerplaats voor zijn toegangshek muren laten metselen van nieuwe bakstenen. In de oostelijke muur was een fles ingebracht met de NRC van 31 juli 1998 (Murs verjaardag!) en gegevens over de toenmalige buurtbewoners. De opening van deze bergplaats is toen afgesloten met een door mevrouw Mur gegoten betonnen kopie van een historisch ornamentje uit Amsterdam. Tussen de steunberen van de muren heeft zij enkele vijgenbomen, druivenstokken, bramen, rozen en kamperfoelie geplant. Tijdens de rondwandeling over het terrein genoten de deelnemers van Murs enthousiaste en deskundige verhaal over de verrichte werkzaamheden.

De buitenplaats Boom en Bosch

Het terrein van Mur behoorde vroeger voor een groot deel bij Boom en Bosch. Deze buitenplaats werd kort na het Rampjaar 1672 - 1673 door de Amsterdamse koopman Abraham Boddens gesticht

Afb. 1. De dragline aan het werk. Hij is bezig met het graven van de dwarssloot. De beekoever tegenover het duifhuis is al afgevlakt. (Foto Teun Mur, september 1999.)

en strekte zich langs de Vecht uit tussen de scheidingssloot met brouwerij De Vijfhoek en de beek die de grens vormde met de buitenplaats Vreedenoord (zie Afbeelding 5, nrs. 55 t/m 69). Van 1680 tot 1683 was de buitenplaats het bezit van Engel baron de Ruyter, zoon van de zeeheld Michiel Adriaansz de Ruijter, daarna van zijn erfgenamen en vervolgens van andere eigenaren. Tussen 1709 en 1711 kwam de buitenplaats in het bezit van de Amsterdammer Theodore Boendermaker.

Deze welgestelde koopman was in 1682 te La Rochelle geboren, waar zijn vader handelaar in wijn en zout was geweest. In 1686, een jaar na de herroeping van het Edict van Nantes, was het ouderlijk gezin naar Amsterdam teruggegaan en had zich aan de Singel bij de Bergstraat gevestigd, waar de handel in Franse wijnen en zeezout werd voortgezet. Ook Theodore handelde in deze waren; hij trouwde in 1707 te Abcoude met Isabella Maria van der Goes. Hij verloor haar in 1709 in het kraambed; de zoon Didrik bleef in leven, maar overleed in 1720. In 1710 hertrouwde Theodore te Amsterdam met Jacoba Elisabeth ten Grootenhuis, bij wie hij drie zoons en een dochter kreeg.[3]

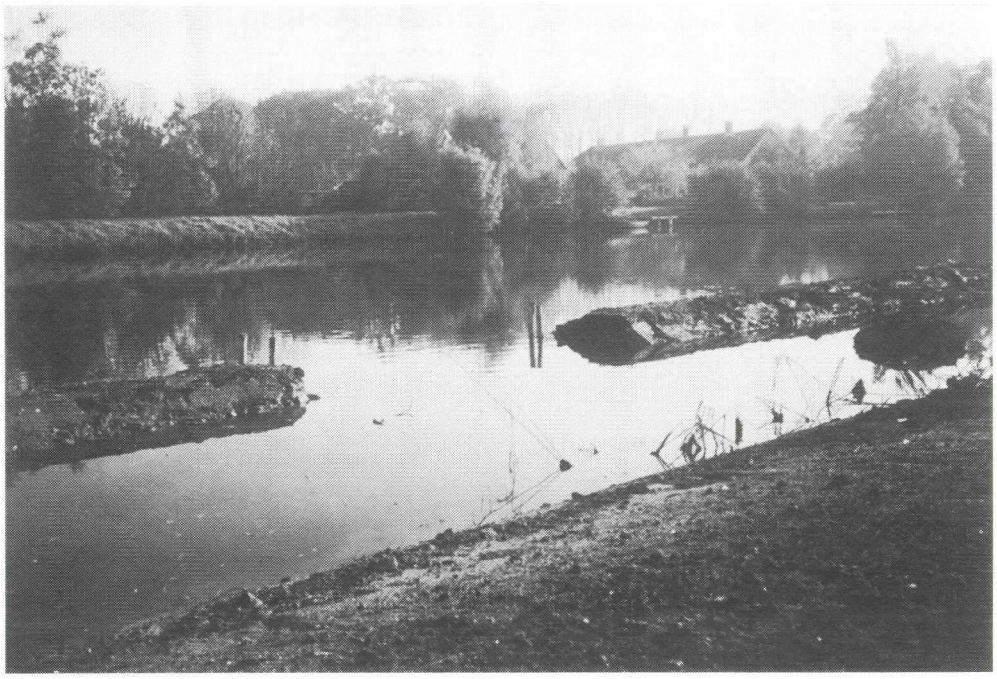

Afb. 2. De nieuwe paaiplaats voor vissen langs de Vechtoever (Foto Teun Mur).

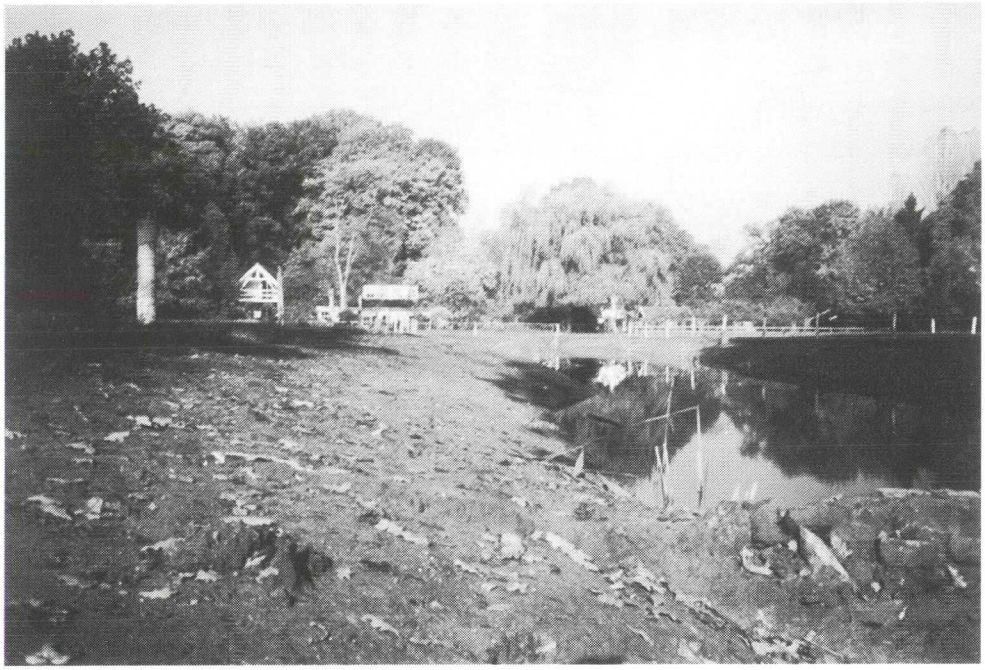

Afb. 3. Bij het begin van de nieuwe dwarssloot stuitte men op bakstenen fundamenten en muurresten. Op de achtergrond links het huis Grigia; het huis rechts aan de overkant van de Vecht is het oorspronkelijke Klein Boomoord (Foto Teun Mur).

Boendermaker was zeer bereisd en goed op de hoogte met de Franse cultuur en met de daar ontwikkelde bouwkunst en tuinaanleg. Hij verfraaide zijn nieuwe bezit te Breukelen door aan het huis zijvleugels te laten bouwen en nieuwe tuinen aan te laten leggen in de stijl van Marot en Le Nôtre.

In 1710 was de verbouwing in volle gang, wat blijkt uit het feit dat er toen een Amsterdamse loodgietersleerling verongelukte. We weten dit, doordat de Utrechtse procureur-generaal in een brief van 2 september 1710 aan de schout van Breukelen-Nijenrode vroeg, wat er waar was van het gerucht over "een verongelukt lootgieters jong", dat een dag of drie geleden op de plaats van de heer Boendermaker "soude wesen dood gebleven".[4]

Dit dodelijk ongeval was niet, zoals dat behoorde, aan het Hof van Utrecht gemeld en daarom stelde schout Johan de Haas, die op Hoogerlust (nu Straatweg 204) woonde, alsnog

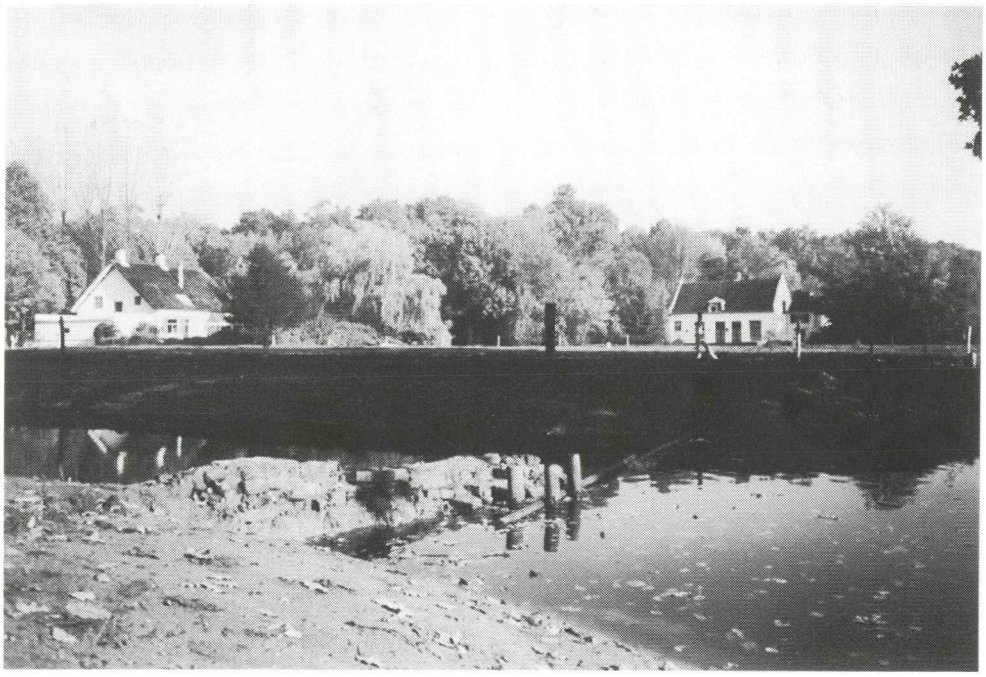

Afb. 4. Op het talud van de juist gegraven sloot liggen nog tal van naar boven gehaalde stenen. Op de voorgrond de fundamenten van waarschijnlijk een schuur van Vreedenoord (kadasternr. 70). Op de achtergrond het huis van de familie Mur. (Foto Teun Mur.)

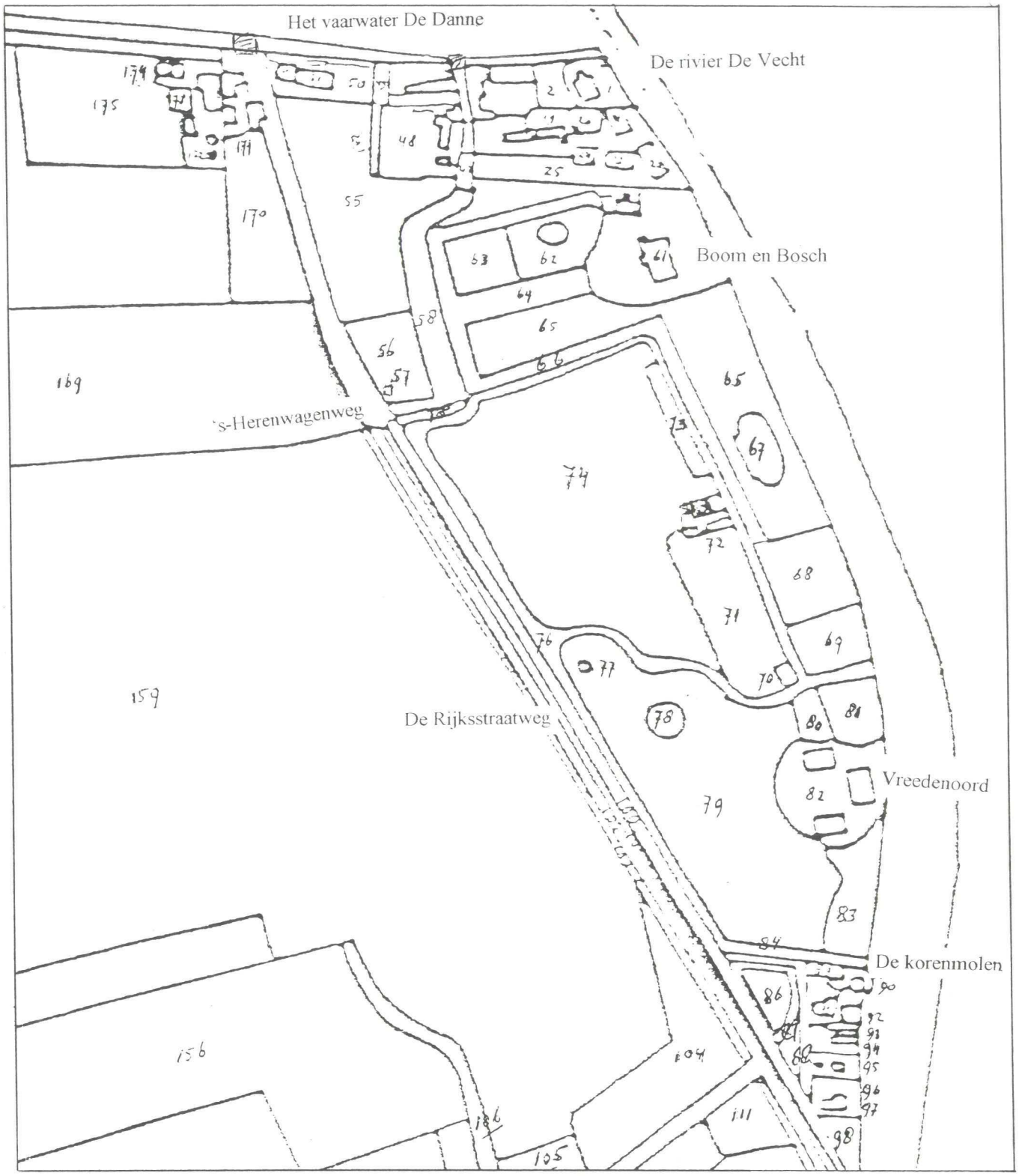

Afb. 5. Bewerkt fragment van de kadasterkaart Breukelen-Nijenrode Sectie C, genaamd Otterspoorbroek uit 1832. In de oorspronkelijke aanwijzende tafel der grond-eigenaren staat Boom en Bosch met de perceelnummers 53 t/m 69 op naam van de heer A. de Kok, rentenier te Breukelen. Vreedenoord met de nummers 70 t/m 83 staat op naam van Gerrit Duuring, makelaar te Rotterdam. Omschrijvingen van percelen op Boom en Bosch zijn dan: 55 en 56: tuin, 57: koepel, 58: weg, 64 en 66: laan, 67: vijver, 68: boomgaard, 69: tuin. Op Vreedenoord is de omschrijving: 70: schuur en plaats (1 a 92 ca), 71: tuin, 72: schuur en erf (6 a 70 ca), 73: tuin, 74: lust-bosch, 75: bosch, 76 en 78: water, 77: koepel, 79: pleizierbosch, 80 en 81: boomgaard.

een onderzoek in. Zijn secretaris Hendrik Block noteerde op 3 september een getuigenverklaring van twee dagloners die daar op 29 augustus hadden gewerkt en stuurde die naar de procureur-generaal. De getuigen zeiden: "aldaar terselver tijd was Pieter Grootveld lootgieter van Amsterdam met een jongen genaamt Jan, omtrent 16 jaren out, welken jong wij gesien hebben op een aldaar staande Schalk of Instrument van 2 masten met een catrol, opgeregt om materialen op te hijssen, opklimmen om te sien of hij van boven een touw, 't welk vereyscht wier, konde afhalen. Dat daarop het geheel Instrument met de jong boven daarop staande, is omver gevallen, waarop wij ons 3 à 4 schreden daarvan sijnde, omkerende, denselven jongen onder een van die masten met sijn hooft sagen leggen, en daarop toeschoten, en, die mast opligtende, hem aan 't hooft seer gekwetst dogh nogh leven daarin vonden 't welk eghter niet lang duurde, maer na eenige malen asem gehaalt te hebben stierf".

Ondanks het ongeval werd het werk voortgezet. In 1711 gaven de Staten van Utrecht aan Boendermaker toestemming om tegenover de ingang van zijn huis een "uitgebouwde steiger" in de Vecht te metselen. Bovendien mocht hij de wal tot de grens met Vreedenoord met steen beschoeien.[5] De aanlegplaats met zijn smeedijzeren hek en twee tuinvazen is er nog steeds. Van de stenen beschoeiing is op het terrein van de heer Mur bij de vergraving een gedeelte zichtbaar geworden.

De tuin van Boendermaker had tussen het woonhuis en de aanlegsteiger een kleine vijver met een fontein en beelden. Verder naar het zuiden was een grote vijver met aan weerszijden hoge hagen en priëlen. De tuin werd aan de zuidkant afgesloten door een verhoogd terras met galerijen. Daarin stond de beeldengroep "De roof van Proserpina" met het jaartal 1712. Dit beeldhouwwerk staat al heel lang (sinds 1848?) in de tuin van Gunterstein.

Achter het verhoogde tuingedeelte van Boom en Bosch stond het schuitenhuis, dat voor en in de grenssloot met Vreedenoord was gebouwd.[6]

Boendermaker had zijn buiten de naam Boom en Bosch gegeven, maar bij zijn tijdgenoten stond het nog lang bekend als "het plaatsje van Boendermaker". Van heinde en ver kwam men naar Breukelen om het fraaie buiten te bewonderen. Het werd geroemd om zijn mooie tuinen met beelden, kabinetten, bedriegertjes en vijvers. Er was ook een menagerie, met allerlei gevogelte en een oranjerie, waarin exotische vruchten werden gekweekt.

Theodore Boendermaker overleed te Amsterdam, waar hij op 1 juli 1720 in de Nieuwe Kerk werd begraven. Zijn weduwe liet Boom en Bosch op 5 november 1721 overdragen aan Joost de Smeth, die nog datzelfde jaar overleed. Diens weduwe Margaretha Ubings, eerder gehuwd geweest met Willem van den Enden, was tot haar overlijden in 1729 eigenaar, waarna de buitenplaats vererfde op haar zoon Jan David van den Enden, raadslid te Utrecht. Hij verkocht Boom en Bosch in 1735 aan Willem ter Smitten, die huis en tuinen zeer goed onderhield. Toen in 1751 zijn vrouw Jacoba Louïse Pelgrom was overleden, werd op verzoek van de erfgenamen de waarde van Boom en Bosch geschat. Het gedeelte in Breukelen-Nijenrode schatte men op *f* 19 000, het deel in Breukelen-Orttsgerecht op *f* 10 000.

Het terrein van Boom en Bosch was destijds groter dan nu, want afgezien van drie morgen bouwland achter hofstede De Poel, reikte de buitenplaats tot aan de Straatweg, die er door een bermsloot van gescheiden was. Die sloot, en dus de grens van Boom en Bosch, liep naar het noorden tot waar nu het appartementengebouw De Molenwerf staat. Het Posthuis en de Marktstraat liggen dus op het voormalige terrein van Boom en Bosch.

De Straatweg heette toen nog 's-Heerenwagenweg. Het was een kleiweg die van Utrecht naar Amsterdam liep en voor een groot gedeelte de Vechtoever volgde omdat hij op de Vechtdijk was aangelegd. In Breukelen liep deze dijk om Boom en Bosch en om het dorp heen. Die lagen dus buitendijks en kregen vaak met wateroverlast te maken als de rivier buiten zijn oevers trad. De 's-Heerenwagenweg liep vanaf Nijenrode niet in een rechte lijn naar de Dannebrug bij De Molenwerf, maar volgde de rivier (Afbeelding 5, laan nr. 88) langs de korenmolen (Afbeelding 5, nr. 90) en de twee bouwhuizen van Vreedenoord (Afbeelding 5, nr. 82). Daarna kruiste hij de beek en liep rechtdoor tot aan de sloot van Boom en Bosch (Afbeelding 5, laan nr. 66), waar hij met een haakse bocht naar het westen ging en bij de huidige Straatweg naar het noorden boog. Toen keizer Napoleon zich omstreeks 1810 per koets naar Amsterdam begaf, volgde ook hij deze weg. Hij zal niet erg tevreden zijn geweest over de kwaliteit, want in 1811 gaf hij opdracht de weg te verbreden en te bestraten, zodat ook dit deel van de "Route Impérial" een goede verbindingsweg voor zijn legers zou worden. Het weggedeelte tussen de bocht bij Nijenrode en het dorp Breukelen werd toen nieuw aangelegd, waardoor de Straatweg omstreeks 1813 het huidige tracé kreeg.

De grens tussen Boom en Bosch en Vreedenoord

Al in de tijd van Boendermaker vormde de oude Wagenweg vanaf de beek naar het noorden de westgrens en vanaf de bocht bij Boom en Bosch naar het westen de zuidgrens van de buitenplaats. De grond aan de andere kant van de Wagenweg behoorde tot de buitenplaats Vreedenoord (Afbeelding 5, nrs. 70 t/m 75). De tuin van Boom en Bosch langs de

Vecht eindigde in de beek, maar de grens met Vreedenoord was daar toch niet al te duidelijk, zoals blijkt uit een gerechtelijke opmeting op 16 juli 1751 onder leiding van schout Johan Stoesak, die toen al op Vecht en Dam woonde.

Rijk Kasteleyn Jr., de secretaris van de gerechtsheerlijkheid Breukelen-Nijenrode, deed daarvan verslag in het gerechtsboek[7]: "Lijntrekkinge of roijinge tusschen de hofsteede Boomenbos en Vreeden Oort ten versoeke van de Heeren Willem Tersmitten en Jacob van Loon; hebben de lijn getrokken vijff duijmen buijten het schuijtenhuijs van den Heer Willem Tersmitten, hetwelke voor het dropdak is van gemelte Schuijtenhuijs, en de lijn soo regt doorgetrokken tot omtrent aan de Vegt toe, alwaer door den Heer Willem tersmitten drie nieuwe Paelen binnen de gemelde vijff duijmen op zijn Eijge gront zijn laaten slaan, de buijtenste na de Vegt toe een eijken en de twee andere greene. De Lijn vervolgens na agteren westwaarts opgetrokken, tot op de hoek van de muer van voornoemde Heer Tersmitten, buijten de bovenste laag van die naar de Heer Tersmitten bevonden wert nog twee voeten en één duym in het water toe te komen (alle Amsterdamse voetmaat) doch hebben aldaar geen paal laaten slaan om den doorvaert niet te belemmeren. (. . .)." De zuidgrens liep dus buiten de tuinmuur door de beek, die toen nog bevaren werd. In de transportakte van 1 oktober 1766, toen Willem van Loon Jansz eigenaar van Boom en Bosch werd, staat die grens aangeduid als "strekkende ten Zuyden vier voeten in de sloot van de Hofsteede Vreeden Oort".

Na het overlijden van Willem ter Smitten in 1766 lieten de erfgenamen de waarde van Boom en Bosch schatten.[8] Die was veel hoger dan in 1751, want het gedeelte dat tot Breukelen-Nijenrode behoorde, met het hoofdgebouw, oranjerie, koetshuis, stal en tuinmanswoning werd nu geschat op *f* 27 200. De waarde van het zuidelijke deel onder het Heer Ortts Gerecht werd op *f* 10 000 geschat en was dus gelijk gebleven. Het omvatte: "de minagerie, boomgaertjes rondom in zijn mueren met de Commen (= vijvers), Schuijtenhuijs, Cabinetten, erf en gront ter Suijtsijde van de Plaetse met alle desselfs werken daer inne en op zijnde". De tuin van Boendermaker langs de Vecht was in 1766 dus nog grotendeels intact. In 1832 echter, toen de kadasterkaart werd getekend, was dat niet meer het geval (Afbeelding 5). De oude Wagenweg ten noorden van de beek had tot de Straatweg het kadasternummer 66 gekregen (laan belast als bouwland 32 ca) en behoorde nog bij Boom en Bosch. De tuin van Boendermaker langs de Vecht behoorde ook nog tot de buitenplaats en had de kadasternummers 65 (bos 95 a 90 ca), 67 (vijver 10 a 80 ca) en 68 (boomgaard 27 a 50 ca) gekregen.

Blijkens deze omschrijvingen was de fraaie tuin dus ontmanteld, de terrassen en het schuitenhuis waren verdwenen en alleen de grote vijver lag er nog. Die ontmanteling zal omstreeks 1792 plaatsgevonden hebben, want toen verkochten de eigenaren Sara Maria van Loon en haar echtgenoot Nicolaas Calkoen een groot aantal tuinornamenten, kolommen, beelden en vazen. Na het overlijden van Nicolaas Calkoen in 1817 kocht Adriaan Arend Kok de buitenplaats. De gehele inboedel werd door de kinderen Calkoen in een drie dagen durende openbare veiling verkocht.[9]

De buitenplaats Vreedenoord

Vreedenoord is omstreeks 1680 gesticht en was tot 1701 eigendom van Johan Ortt van Nijenrode, daarna tot 1732 van zijn weduwe Anna Pergens.

Het buiten werd geërfd door haar ongehuwde nicht Anna Lucretia Ortt, die in 1748 overleed. Haar moeder Jacoba Bors van Waveren erfde de buitenplaats en vermaakte die in 1749 aan haar kleindochter Jacoba Henriëtte Bors van Waveren, die met Jacob van Loon, commissaris der stad Amsterdam, was getrouwd.

Jacob overleefde zijn vrouw, erfde de buitenplaats in 1761, hertrouwde met Cornelia Susanna de Wildt en overleed zelf in 1773. Zijn weduwe hertrouwde met Gillis Valckenier, die daarna eigenaar werd tot zijn overlijden in 1782. Zijn stiefdochter Suzanna de Wildt was eigenaar tot ze in 1805 stierf.

Haar echtgenoot Joan van der Voort droeg de buitenplaats in 1807 over aan zijn zoon Gilles van der Voort, die met Anna Maria Bols was getrouwd en tussen 1810 en 1814 nogal wat geld leende met Vreedenoord als onderpand. In 1816 verkocht hij een deel van zijn paardentuigen en rijtuigen.

In 1823 overleed hij, waarna zijn drie kinderen Vreedenoord publiek wilden verkopen. De veiling op 9 april 1823 ten huize van Jan de Kruiff, kastelein in het "Logement het Statenwapen" te Breukelen, werd wegens een te laag bod opgehouden door de verkopers. De inboedel, stal- en tuingereedschappen, die tussen 29 en 31 juli werden verkocht, brachten *f* 4337,52 op.

Gerrit Duuring, makelaar in koffie te Rotterdam, kocht op 13 september 1823 de buitenplaats[10] en aanvaardde die per 1 januari 1824.

Gerrit Duuring, eigenaar van 1824 tot 1855

De Rijksstraatweg naar Amsterdam was in 1820 voltooid en vormde de westgrens van Vreedenoord. Gerrit Duuring kocht in 1823 van vrouwe G.W. Schroyenstein, douairière Johan IV Ortt van Nijenrode een perceel grond tussenen Vreedenoord en de Straatweg en een perceel tussen Vreedenoord en de

korenmolen van Nijenrode. Hij kreeg toestemming de huidige laan met uitweg op de Straatweg aan te laten leggen. Veel Breukelaars bleven, als ze naar Maarssen of Utrecht gingen, vanaf de Dannestraat nog de oude route volgen over Boom en Bosch en Vreedenoord. Gerrit Duuring wilde dit verkeer niet langer zo dicht langs zijn huis hebben en kreeg van Provinciale Staten van Utrecht toestemming de oude Wagenweg op zijn buitenplaats af te sluiten. Dat gebeurde door een sloot te graven aan de zuidgrens van zijn buitenplaats, bij de korenmolen.

Vlak bij de plaats waar de voormalige Heerenwagenweg de beek kruiste, stond in 1832 op het terrein van Vreedenoord ten noorden van de beek een schuur (Afbeelding 5, nr. 70 = schuur en plaats 1 a 72 ca). De muurresten met kloostermoppen in de in 1999 nieuw gegraven sloot zijn waarschijnlijk de fundamenten van deze schuur geweest (Afbeelding 4). Meer naar het noorden in de tuin van Vreedenoord (kadasterkaart nr. 71 = tuin 46 a) bevond zich nog een schuur met erf (Afbeelding 5, nr. 72 = 6 a 70 ca). Omstreeks 1835 is deze schuur vervangen door een broeikas en een oranjerie. Bij de vergraving in 1999 is daar een doorboorde en met ijzeren banden versterkte balk van ongeveer een meter lengte gevonden, die waarschijnlijk een deel van een waterpomp is geweest, waarmee sproeiwater kon worden opgepompt voor de kwekerij op Vreedenoord. Omstreeks 1848 woonde in de tuinmanswoning de tuinier Nicolaas Verrips.

Gerrit Duuring was een vermogend man en breidde zijn bezit gestaag uit. In 1827 kocht hij behalve het kasteel Oudaen een boerderij ten zuiden van Kortrijk, die toen ook de naam Vreedenoord kreeg.[11] Hij verwierf tal van landerijen in de polder Otterspoorbroek en liet daar omstreeks 1830 over eigen grond een weg vanaf Slangevecht naar Kortrijk aanleggen. Zo kon hij langs een kortere weg via Woerden naar Rotterdam reizen. Hij liet in Kortrijk een tolhuis bouwen en wie bereid was tolgeld te betalen, mocht van deze "Laan van Duuring" of "Woerdense weg" gebruikmaken.

In 1846 kocht Gerrit Duuring de buitenplaats Boom en Bosch en voegde de tuin langs de Vecht bij zijn eigen buitenplaats Vreedenoord (Afbeelding 5, nrs. 65, 66, 67, 68 en 69). Op een hoekje grond bij de Dannestraat liet hij de villa Buitendorp bouwen, die hij 1848 verkocht aan timmerman Dirk Koning uit de Brugstraat. Gerrit Duuring kreeg toestemming van de gemeenteraad van Breukelen-Nijenrode de weg over de buitenplaats Boom en Bosch (Afbeelding 5, nr. 58) af te sluiten in ruil voor het aanleggen van een nieuwe verbindingsweg van de Dannestraat naar de Straatweg.

In 1847, nog voor de uitvoering van dit plan, had Duuring de in oppervlak verkleinde buitenplaats Boom en Bosch verkocht aan Jkvr. J.M.E. van Collen, die op Gunterstein woonde. Zij was met de huidenhandelaar Daniël Willink getrouwd en liet naar het ontwerp van Duuring de nieuwe oprijlaan op Boom en Bosch aanleggen.[12] Die voerde met een slingerbocht, passend bij de romantische Engelse tuinaanleg, langs het koetshuis naar de vijver en vandaar naar de Straatweg bij de huidige ING-bank, waar twee stootpalen werden gezet met op ieder een helft van het jaartal 1847.

Die stootpalen zijn in 1926, toen de Gemeente Breukelen er een kaasmarktterrein liet aanleggen, voor het inrijhek bij de vijver van Boom en Bosch geplaatst.

Het terrein van Boom en Bosch ten noorden van die oprijlaan werd opnieuw ingericht en door haar opengesteld als wandelplaats voor de burgerij. Het kreeg de naam Het Plantsoen.

Op verzoek van het gemeentebestuur liet haar zoon Herman Daniël Wilhem Willink van Collen daar in 1884 het Posthuis bouwen, waarvan de voorgevel naar de Straatweg was gekeerd.[13] Het hangtorentje op de hoek was geïnspireerd door dat van kasteel Oudaen, dat kort tevoren in het bezit van de familie Willink van Collen was gekomen.

Achter het Posthuis liet de heer Willink in datzelfde jaar een huis bouwen dat hij eerst verhuurde, maar dat later de dienstwoning werd van de koetsier van Gunterstein (nu Marktstraat 4).

Gerard Duuring, eigenaar van 1855 tot 1882

Gerrit Duuring overleed te Utrecht op 10 december 1855, waarna zijn zoon Gerard Duuring, die evenals zijn vader makelaar was te Rotterdam, eigenaar werd van de buitenplaats. Hij woonde er tot zijn dood in 1882 met zijn vrouw, twee dochters, twee dienstboden en een huisknecht.

In 1857 verkocht Gerard Duuring het noordoostelijke deel van Vreedenoord, de oude tuin van Boendermaker langs de Vecht, aan Daniël Willink van Collen. Die liet daar direct twee villa's, Grigia en Klein Boom en Bosch, bouwen met het doel die te verhuren.

De eerste bewoner van Grigia (nu Straatweg 78) was Jhr. J.P.A.L. Ram, die vanaf 1855 burgemeester van de gemeenten Breukelen-Nijenrode en Breukelen-St. Pieters was en in 1862 naar Utrecht vertrok. Daarna woonden er korte of langere tijd een reder, een secretaris, de hoogleraar in de theologie J. Hoedemaker (1883 - 1885), en na 1920 de gemeentesecretaris E. van der Zee en de rustende wijnhandelaar H.C. Woudenberg.

De eerste bewoonster van Klein Boom en Bosch (nu Straatweg 80) was mevrouw P.A.M. Baud-Peerders, die in 1862 naar Utrecht verhuisde. Van 1869 tot 1879 was het huis gedurende de zomermaanden verhuurd aan de familie Roland Holst. Hun zoon R.N. Roland Holst, later hoogleraar kunstgeschiedenis en getrouwd met de dichteres Henriëtte van der Schalk, heeft er

nog als kind in de tuin gehuppeld. Hun kleinzoon, de dichter Adriaan Roland Holst, was er in de Tweede Wereldoorlog ondergedoken bij de familie Verkade.[14] Andere bewoners waren de koopman E.G. Verkade (1881 - 1883), de architect Jan de Haan (1884 - 1886), de fabrikant D. Haselhoff Lich (1887 - 1891), zijn schoonzoon de koffiestroopfabrikant G.A. Smedes (1891 - 1907) en ds. S. Ulfers (1918 - 1919), emeritus predikant van Tienhoven, bekend om zijn roman "Oostloorn". In 1938 kwam de toneelspeler Eduard Rutger Verkade er met zijn vierde vrouw wonen.

In 1952 konden de toenmalige bewoners van deze beide huizen, respectievelijk kaashandelaar H. Kroon en mevrouw E.F. Verkade-Cartier van Dissel, hun huis kopen.

Op Grigia woont nu mevrouw Van de Berg, op het grondig gerestaureerde Klein Boom en Bosch woont de familie J.H.M. Deiters.

De noordwestelijke hoek van Vreedenoord hield Gerard Duuring wel in zijn bezit, maar hij zal de tuinman Verrips hebben ontslagen, want die vertrok in 1857 naar Maarsseveen, waarna de dienstwoning tot 1860 leeg stond. Die werd toen betrokken door de warmoezenier Hendrik van Sprang, die het huis en de achterliggende tuin had gehuurd om er zijn bedrijf uit te oefenen.

In 1875 verhuisde Van Sprang naar het tegenover zijn tuin in Breukelen-St. Pieters gelegen Klein Boomrijk (nu Zandpad 50), dat evenals een deel van zijn tuinderij eigendom was van de familie Willink van Collen. De tuinman Hendrik Verleer ging toen in de oude tuinmanswoning wonen, maar werkte waarschijnlijk op de buitenplaats Boom en Bosch. De broeikas en de oranjerie van Vreedenoord werden in 1878 afgebroken. Hendrik van Sprang bleef huurder van zijn tuinderij in Breukelen-Nijenrode en stak dagelijks met zijn schuit de Vecht over en voer de beek op. Hij meerde af bij zijn schuur aan de zijsloot van de beek, die vroeger bermsloot van de Heerenwagenweg was geweest.

Ook Van Sprangs opvolger Frans Hendrik Dolman haalde de groenten met een schuit van zijn tuin en ventte die uit in het dorp. Hij stond vaak met zijn handkar op de hoek van de Dannestraat en de Brugstraat.

De oude tuinmanswoning van Vreedenoord (nu Straatweg 76) werd in 1904 betrokken door de oud-schipper Hermanus Middelkoop, die in aardappelen handelde. Zijn ongetrouwde dochter Bartje kocht het huis in 1952 en hield er tot 1969 kostgangers. In dat jaar werd R.W.L. Mijnssen eigenaar. Hij verbouwde het huis ingrijpend en verkocht het in 1988 aan P.V.L. Ritmeester.

W.E. de Jong, eigenaar van 1883 tot 1895

De erfgenamen van Gerard Duuring verkochten Vreedenoord in 1883 aan de 75-jarige Willem Egberts de Jong, rustend arts en officier van gezondheid te Soest. Hij kwam op Vreedenoord wonen, maar vertrok later naar Den Haag.

In 1893 verkocht hij het noordwestelijke deel van Vreedenoord aan Margaretha Elizabeth Willink van Collen, die in 1895 nog twee aansluitende percelen op haar naam kreeg. Zij was daardoor eigenaar van het hele terrein, dat in 1832 de kadasternummers 70 - 76 omvatte. Zij liet in 1917 huize De Kaap bouwen (nu Straatweg 74) als dienstwoning voor haar rentmeester Daniël Johannes Marie Bianchi.

Deze erfde het huis na het overlijden van de dames Willink in 1935. Zijn weduwe verkocht het omstreeks 1950 aan de kaashandelaar Jacob Molenkamp, die het in 1957 verkocht aan burgemeester T.T.M.H. Bijleveld. Het huis en het bos zijn nu het eigendom van H.B.A. Verhagen, die in 1998 een deel van het bos afstond aan zijn schoonzoon J.J.B. Bosch van Rosenthal om er een woonhuis te bouwen.

Afb. 6. Vreedenoord omstreeks 1895 (Foto-archief Historische Kring Breukelen).

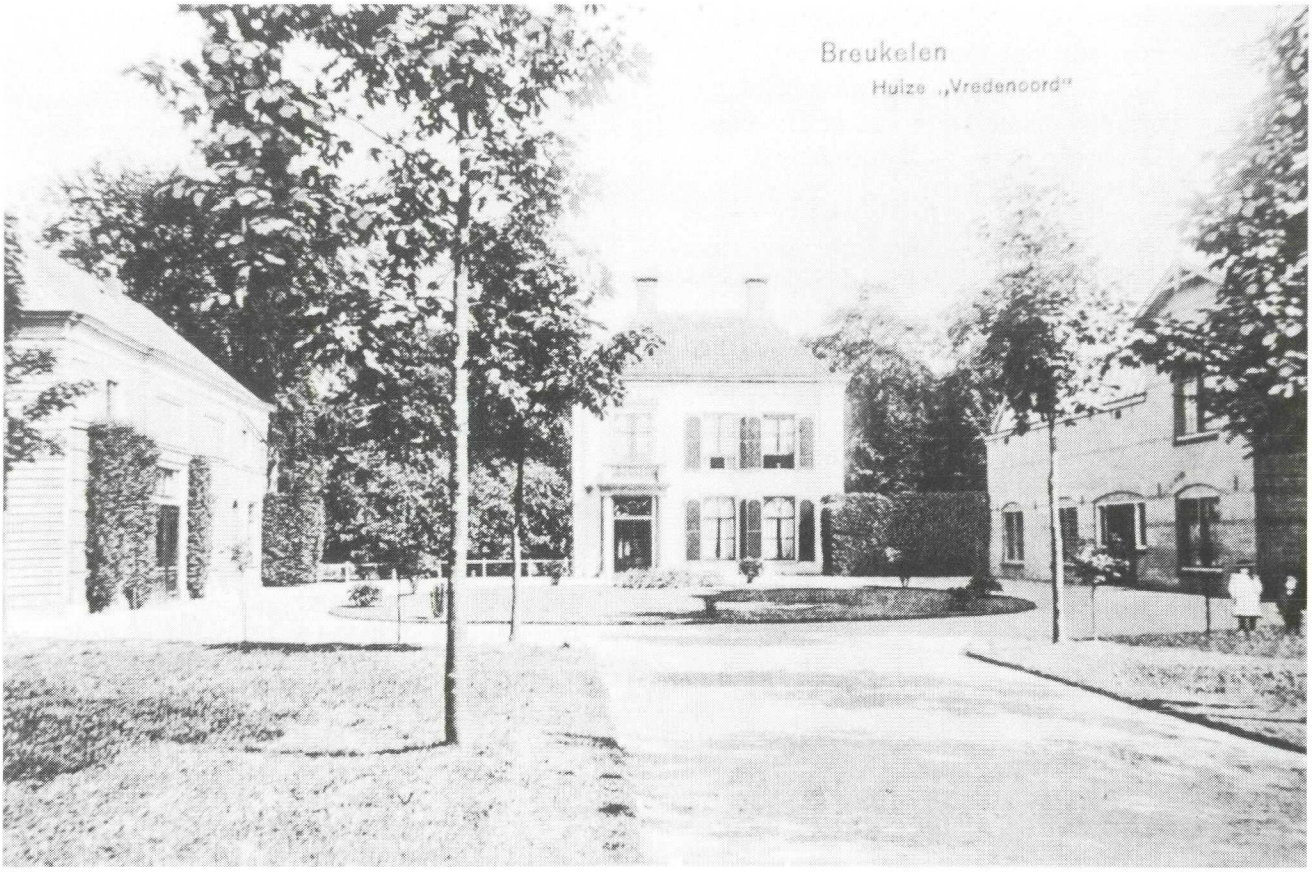

Afb. 7. Vreedenoord na de herbouw van de in 1904 afgebrande sigarenfabriek; de oranjerie is nu groter (Foto-archief Historische Kring Breukelen).

Het overige terrein van de familie Willink van Collen op het voormalige Vreedenoord vererfde in 1935 naar Jkvr. Lucile Alexandra Quarles van Ufford, gehuwd met H.O.R. baron Tuyl van Serooskerken, predikant te Opijnen. In 1952 bood zij de huurders deze bezittingen te koop aan. Alle bewoners van de huizen en ook de tuinder Frans Hendrik Dolman maakten van dat aanbod gebruik.

In 1962 verkocht Dolman zijn tuinderij met de schuur aan Willem Cornelis Smink en zijn vrouw Hilletje Folkerts. Smink liet de schuur verbouwen tot een stal voor rijpaarden met een tuigkamer en toiletten voor zijn gasten. Hij had er namelijk een manege ingericht voor de na een meningsverschil afgescheiden leden van de Guntersteinruiters. Smink liet de dwarssloot dempen en er een buitenbak aanleggen, waarin ook springoefeningen werden gehouden.

In 1973 werden de stal en het terrein gekocht door Teun Mur, die er in 1975 na een verbouwing ging wonen (nu Straatweg 76a).

H. G. de Bruyn, eigenaar van 1895 tot 1920

De Breukelse sigarenfabrikant Hessel Gijsbert de Bruyn kocht in 1895 het huis Vreedenoord met de nog overgebleven terreinen. In 1897 verenigde hij de verschillende kadasternummers op nr. 1601 (= buitenplaats gebouwen en erf, 2 ha 54 a 40 ca). In 1899 liet hij de koepel van Vreedenoord afbreken, die in 1826 aan de Straatweg ten zuiden van de beek was gebouwd. Hij verkocht in 1919 dit terrein langs de beek aan de melkfabrikant Cornelis Gaeles Hoekstra, die er de villa Beekoever (kadasternr. 1858 = huis tuin 66 a 50 ca) voor zijn zoon Gaeles Cornelis Hoekstra[15] liet bouwen.

In 1943 ging het huis over naar diens weduwe, in 1953 naar haar nieuwe echtgenoot Oebele Bosma. In 1955 kwam het huis aan Adriana Marie Muller te Amsterdam, later aan het Waterschap "De Vecht" en in 1994 aan de technische-verenfabrikant J.A. Dhondt. Op het terrein van Beekoever is in 1992 het vervallen duifhuis van Vreedenoord gerestaureerd, dat daar omstreeks 1830 gebouwd was.[16]

De Bruyn liet in 1896 de noordelijke vleugel van het huis Vreedenoord slopen en verkocht in 1899 een bosperceel ten zuiden van zijn huis aan de Nederlandsche Compagnie voor Aerogeengas, die een concessie had voor een nieuwe straatverlichting met gaslantaarns in Breukelen (Afbeelding 6).

De sigarenfabriek in het zuidelijke bouwhuis, de voormalige oranjerie van Vreedenoord, brandde op 6 april 1904 af. Er werd een nieuwe fabriek gebouwd, waarin sloopmaterialen van het hoofdgebouw uit 1896 werden verwerkt (Afbeelding 7).

Latere eigenaren

In 1920 verkocht De Bruyn zijn buitenplaats aan de N.V. Metaalwarenfabriek de Vecht, onder welke naam de Duitse koffiemolenfabriek Peter Dienes AG haar producten in de voormalige sigarenfabriek ging vervaardigen. Directeur van deze P.D.-koffiemolenfabriek werd Paul Land.

Bij gebrek aan een opvolger verkocht de heer Land omstreeks 1969 zijn fabriek. De buitenplaats Vreedenoord werd daarna in 1970 eigendom van de Vereniging voor Bitumineuze Werken, die het hoofdgebouw weer restaureerde naar de omvang van voor 1896.

Noten

1 Voor de uitnodiging, zie Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 14, nr. 4, december 1999, blz. 219.

2 De prent staat in kleiner formaat onder nummer 29 in "De Zegepraalende Vecht", Amsterdam 1719 gedrukt bij de Wed. Nicolaus Visscher. Heruitgave 1998, Uitgeverij Canaletto/Repro Holland BV, Alphen aan den Rijn in samenwerking met Boekhandel Bouwman te Maarssen en Boekhandel Marinus van Kralingen B.V. te Breukelen.

3 Gegevens uit de "Genealogie van het geslacht Boendermaker", opgesteld in 1944 door wijlen de heer P. Boendermaker te Bergen (NH). Wij ontvingen die in 1994 van de heer A. Boendermaker te Den Helder.

4 Archief Dorpsgerechten (in Het Utrechts Archief), inv. nr. 361, 2 september 1710, Copije van een brief van den Procureur General t'Utrecht aan den Schout Johan de Haas, wegens een verongelukt lootgietersjong.

5 Meta A. Prins-Schimmel, 1984. Boom en Bosch, de geschiedenis van het huis en zijn eigenaren. Uitgave Gemeentebestuur van Breukelen, blz. 19.

6 Zie voor de tuinen langs de Vecht de gravures nr. 31 en 32 van D. Stopendaal in "De Zegepraalende Vecht". Deze zijn door mevrouw Prins-Schimmel verkleind overgenomen in haar boekje over Boom en Bosch.

7 Archief Dorpsgerechten, inv. nr. 387, fol. 20, d.d. 16 juli 1751.

8 Archief Dorpsgerechten, inv. nr. 368, fol. 125, estimatie d.d. 29.09.1766 en inv. nr. 387, fol. 64, estimatie d.d. 29.09.1766.

9 Notarieel Archief (in het Utrechts Archief), inv. nr. 553, akte nr. 53 d.d. 23 - 25 juli 1817. De inventarislijst was 37 bladzijden lang, de totaalopbrengst bedroeg 5674 guldens en 19 stuivers.

10 Notarieel Archief, inv. nr. 559, akte nr. 27 d.d. 9 april 1823, akte nr. 47 d.d. 29, 30 en 31 juli 1823, akte nr. 54 d.d. 13 september 1823.

11 H.J. van Es, 1991. De Oude Batterij op boerderij Cromwijk. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 6, nr. 3, blz. 113 - 127, in het bijzonder blz. 113.

12 H.J. van Es, 1994. Tussen 's-Heerenwagenweg en Danne te Breukelen. 6. De tuinderij van Langezaal, later de werf van Van Stam. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 9, nr. 4, blz. 193 - 206, in het bijzonder blz. 195 en 197.

13 H.J. van Es, 1989. Het Posthuis van 1884 te Breukelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 4, nr. 1, blz. 68 - 79 en nr. 2, blz. 120 - 131.

14 E.F. Verkade-Cartier van Dissel, "Laat nu de kat maar komen", uitgave in eigen beheer zonder jaartal (omstreeks 1960?), 50 bladzijden, 12 hoofdstukken.

15 A.A. Manten, 1996. De melkfabriek van Hoekstra te Breukelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 11, nr. 3, blz. 97 - 111.

16 De restauratie gebeurde op initiatief van de heer A.J.A.M. Lisman te Loenen door samenwerking van Waterschap "De Vecht" en de Dr. R. van Lutterveltstichting te Loenen met subsidies van de Provincie Utrecht en de Gemeente Breukelen. De restauratie werd uitgevoerd door aannemer J.C.T. van Hoeven uit Nieuwersluis, naar een reconstructietekening van architect Eric van Stekelenburg uit Breukelen.